

НОБЕЛЛОВЦИ

ПО ЕКОНОМИЈА

1969-2020

70 ГОДИНИ

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ

Издавач

Економски факултет - Скопје

За издавачот

Проф. д-р Предраг Трпески, декан

Лектура и коректура

Дијана Ристова

Компјутерска реализација

Давитов Влатко

Печат

ДБ Системи

Тираж

300 примероци

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

06.068 Нобел:33"1969/2020"

НОБЕЛОВЦИ по економија : 1969-2020 / [авторски тим Таки Фити... и др.]. - Скопје : Економски факултет, 2020. - [624] стр. : слики ; 28 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-212-071-3

1. Фити, Таки [автор]

а) Нобелова награда за економија -- Добитници -- 1969-2020

COBISS.MK-ID 52283909

Авторско право © 2020, Економски факултет - Скопје
Сите права се заштитени. Ниту еден дел од оваа книга не може да биде репродуциран или пренесен во било која форма или со кои било средства, електронски и технички, вклучувајќи фотокопирање, преснимување и чување во информативни системи без претходна писмена дозвола од издавачот.

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

НОБЕЛОВЦИ

ПО ЕКОНОМИЈА
1969-2020

Редактор
Академик *Таки Фиџи*

ТРЕТО ИЗДАНИЕ

СКОПЈЕ, 2020

СОДРЖИНА

По повод третото издание на Нобеловци по економија, 1969-2020 (Предраг Трпески)	XI
Предговор кон ова издание (Таки Фити)	XIII
Установување на Нобеловата награда (Методија Стојков, Таки Фити)	XIX
Добитници на Нобеловата награда за економија (преглед)	XXV
<i>Рагнар Фриш</i> (Мирослава Момирска-Марјановиќ)	1
<i>Јан Тинберген</i> (Ѓорѓи Чепујновски, Мирослава Момирска-Марјановиќ)	9
<i>Пол Семјуелсон</i> (Таки Фити)	17
<i>Сајмон Кузнец</i> (Методија Стојков)	25
<i>Кенет Ероу</i> (Сашо Арсов)	31
<i>Џон Хикс</i> (Владимир Филиповски)	39
<i>Василиј Леонтиев</i> (Ѓорѓи Чепујновски)	45
<i>Фридрих фон Хајек</i> (Методија Стојков)	53
<i>Гунар Мирдал</i> (Методија Стојков)	59
<i>Леонид Канторович</i> (Ѓорѓи Чепујновски)	65
<i>Тјалинг Купманс</i> (Ѓорѓи Чепујновски)	71
<i>Милтон Фридман</i> (Таки Фити, Љубе Трпески)	79
<i>Џејмс Мид</i> (Аритон Жиков)	85
<i>Бертил Олин</i> (Аритон Жиков)	91
<i>Херберт Сајмон</i> (Бобек Шуклев)	97
<i>Теодор Шулиц</i> (Методија Стојков)	103
<i>Артур Луис</i> (Методија Стојков)	109
<i>Лоренс Клајн</i> (Весна Буцевска)	115
<i>Џејмс Тобин</i> (Љубе Трпески)	121
<i>Џорџи Стиглер</i> (Таки Фити)	127
<i>Жерар Дебре</i> (Сашо Арсов)	133
<i>Ричард Стоун</i> (Славе Ристески)	139
<i>Франко Модилјани</i> (Таки Фити, Владимир Филиповски)	145
<i>Џејмс Бјукенен</i> (Таки Фити)	153
<i>Роберт Солоу</i> (Методија Стојков)	161
<i>Морис Але</i> (Владимир Петковски)	167

<i>Трисве Хавелмо</i> (Драге Јанев, Кире Наумов)	173
<i>Хари Марковиц</i> (Владимир Филиповски)	179
<i>Мертон Милер</i> (Владимир Филиповски)	183
<i>Вилијам Шари</i> (Владимир Филиповски)	189
<i>Роналд Коуз</i> (Пеце Недановски)	195
<i>Гери Бекер</i> (Ристо Христов),	203
<i>Роберт Фогел</i> (Ристо Христов)	209
<i>Даглас Норт</i> (Ангел Георгиев, Ристо Христов)	213
<i>Џон Харшани</i> (Димитрија Новачевски)	219
<i>Џон Неш</i> (Димитрија Новачевски)	225
<i>Рајнхарт Зелтен</i> (Димитрија Новачевски)	231
<i>Роберт Лукас</i> (Таки Фити)	237
<i>Џејмс Мирлис</i> (Таки Фити)	245
<i>Вилијам Викри</i> (Таки Фити)	251
<i>Роберт Мертон</i> (Владимир Филиповски)	257
<i>Мајрон Шоулс</i> (Владимир Филиповски)	263
<i>Амартја Сен</i> (Методија Стојков)	269
<i>Роберт Мандел</i> (Михаил Петковски)	275
<i>Џејмс Хекмен</i> (Весна Буцевска)	279
<i>Даниел МекФаден</i> (Сашо Арсов)	287
<i>Џорџ Акерлоф</i> (Владимир Филиповски)	295
<i>Мајкл Спенс</i> (Таки Фити)	301
<i>Џозеф Стиглиц</i> (Методија Стојков)	307
<i>Даниел Канеман</i> (Гоце Петрески)	315
<i>Вернон Смит</i> (Гоце Петрески)	323
<i>Роберт Енгл Трети</i> (Драган Тевдовски)	331
<i>Клајв Грејнџер</i> (Славе Ристески)	339
<i>Фин Кидланд</i> (Горан Петревски)	347
<i>Едвард Прескот</i> (Таки Фити)	353
<i>Роберт Оман</i> (Златка Поповска)	361
<i>Томас Шелинг</i> (Златка Поповска)	367
<i>Едмунд Фелс</i> (Таки Фити, Пеце Недановски)	375
<i>Леонид Харвиц</i> (Владимир Филиповски, Билјана Ташевска)	383

<i>Ерик Маскин</i> (Пеце Недановски)	391
<i>Роџер Мајерсон</i> (Владимир Филиповски)	399
<i>Пол Кругман</i> (Таки Фити, Љубица Костовска)	405
<i>Елинор Остром</i> (Предраг Трпески, Таки Фити, Маријана Цветаноска)	413
<i>Оливер Вилијамсон</i> (Пеце Недановски)	419
<i>Питер Дајмонд</i> (Драган Тевдовски)	425
<i>Гејл Мортенсен</i> (Никола Левков)	431
<i>Кристофер Писаридис</i> (Таки Фити)	441
<i>Томас Сарџент</i> (Михаил Петковски)	447
<i>Кристофер Симс</i> (Драган Тевдовски)	453
<i>Алвин Рот</i> (Даниела Мамучевска)	461
<i>Лојд Шапли</i> (Даниела Мамучевска)	469
<i>Јуџин Фама</i> (Владимир Филиповски)	477
<i>Ларс Петер Хансен</i> (Владимир Филиповски)	483
<i>Роберт Шилер</i> (Владимир Филиповски)	489
<i>Жан Тирол</i> (Трајко Славески)	495
<i>Ангус Дитон</i> (Билјана Ташевска, Таки Фити)	503
<i>Оливер Харт</i> (Владимир Филиповски)	511
<i>Бенгт Холмстром</i> (Сашо Арсов)	519
<i>Ричард Талер</i> (Ежени Брзовска)	527
<i>Вилијам Нордхаус</i> (Пеце Недановски)	535
<i>Пол Ромер</i> (Таки Фити)	541
<i>Абиџит Банерџи</i> (Билјана Ташевска)	549
<i>Естер Дифло</i> (Билјана Ташевска)	557
<i>Мајкл Кремер</i> (Борче Треновски)	565
<i>Пол Милгром</i> (Владимир Филиповски)	573
<i>Роберт Вилсон</i> (Таки Фити)	579

2009

ЕЛИНОР ОСТРОМ

Elinor Ostrom

(1933-2012)

Нобеловата награда за економија за 2009 година им е доделена на двајца американски професори – **Елинор Остром** (1933 - 2012), професор на Универзитетот во Индијана на кампусот Бломингтон и Оливер Вилијамсон (1932), професор на Беркли Универзитетот во Калифорнија, за научен придонес во доменот на економското управување (владеење). Во соопштението на Кралската шведска академија на науките стои дека Нобеловата награда за економија на **Елинор Остром** ѝ е доделена за **нејзиниот придонес во анализата на економското управување (владеење), посебно, со заедничките имоти.**

Куса биографија. - Елинор Клер Аван (нејзиното моминско презиме) е родена на 7 август 1933 година во Лос Анџелес, Калифорнија, Соединетите Американски Држави. Таа е американски политекономист чие творештво е поврзано со Новата институционална економија и политичката економија. Дипломските студии од политички науки ги завршила на Универзитетот во Калифорнија, Лос Анџелес - УКЛА во 1954, магистрирала во 1962, а докторирала, исто така, на УКЛА во 1965 година. Таму се запознала и во 1963 година склучила брак со Винсент Остром, истакнат американски научник од областа на политичките науки и политичката економија, на кого му асистирала во неговото истражување за управување со водните ресурси во Јужна Калифорнија. При ова истражување таа увидела дека е многу тешко да се управува со тој „базен“ на заеднички ресурси кои се користат од различни индивидуи, а сето тоа ја определило и нејзината идна научноистражувачка кариера.

Остромови, во 1965 година ја напуштиле УКЛА и се префрлиле на Универзитетот во Индијана, на кампусот Бломингтон, каде Винсент се вработил како професор по политички науки, а Елинор како доцент на Катедрата за политички науки, а потоа станала вонреден и редовен професор.

Во 1973 година, заедно со нејзиниот сопруг, на Универзитетот во Индијана ја основале Работилницата за политичка теорија и анализа на политики

(Workshop in Political Theory and Policy Analysis), со која раководела до 2009 година. Целта на работилницата била испитување на корисноста од колективното дејствување, довербата и соработката во управувањето со заедничките ресурси (C'PR). Овој интердисциплинарен форум за академска соработка намерно бил наречен „работилница“, согласно филозофијата на Винсент дека науката е форма на занаетчиство. Оваа работилница која од 2011 година го носи името Остромови, остана главен меѓународен центар за интердисциплинарна соработка на институции и поединци поврзана со политика и управување. Подоцна, Остром работела како професор во Школата за јавни работи и прашања од областа на животната средина (1984 – 2012), а од 1996 до 2006 година била основачки кодиректор на Универзитетскиот центар за проучување на институции, население и промени во животната средина. Од 2006 година станува почесен професор и основачки директор на Центарот за проучување на институционалната диверзификација на Државниот универзитет на Аризона во Темпи (Center for the Study of Institutional Diversity at Arizona State University).

Во контекст на интелектуалниот и кариерниот развој на Елинор Остром треба да се истакнат и следниве нејзини ангажмани: водечки истражувач на програмата за соработка и поддршка за одржливо земјоделство и управување со природните ресурси (Sustainable Agriculture and Natural Resource Management Collaborative Research Support Program, управувана од Virginia Tech), член на Националната академија на науките во Соединетите Американски Држави (United States National Academy of Sciences), претседател на Американското здружение за политички науки (American Political Science Association), советник на списанието „Преглед на транснационални корпорации“ (Transnational Corporations Review). Елинор Остром, покрај Нобеловата награда за економија за 2009 година, добитник е и на повеќе други награди меѓу кои би ги издвоиле: *Frank E. Seidman Distinguished Award* за политичка економија во 1998; *John J. Carty Award* во 2004 година; *James Madison Award* во 2005 година; *William H. Riker Prize* за политички науки во 2008; Tisch Civic Engagement Research 2009. Притоа, списанието „*Utne Reader*“, во 2010 година, ја вклучува како една од „25-те визионери кои го менуваат светот“, а од страна за магазинот „*Time*“, во 2012 година е прогласена за една од „100 највлијателни луѓе на светот“.

Елинор Остром, која патем кажано е првата жена добитничка на Нобеловата награда по економија, почина во 2012 година, неполни три години по добивањето на највисокото признание за придонеси во областа на економските науки.

Позначајни дела. - Од позначајните дела на Елинор Остром ќе ги споменеме: *Управување со заедниците* (1990), „Правила, игри и пул на заеднички ресурси“ (1994), „Справување со асиметриите во заедниците: самоуправуваните системи за наводнување може да работат“ (1993), *Разбирање на институционалната диверзификација* (2005), „Поврзување на формалната и неформалната економија: концепти и политики“ (2006).

Општиот придонес на Елинор Остром за развојот на економската наука. – Елинор Остром како претставник на новата институционална економија, интелектуално и кариерно се насочува кон возобновување на

политичката економија, посебно во доменот на теоријата на јавниот избор. Оттука, врз основа на нејзиниот севкупен институционален пристап кон јавната политика, познат како институционална анализа и развојна рамка, општиот придонес на Остром за развојот на економската наука може да се лоцира во возобновувањето на политичката економија и тоа посебно во сферата на теоријата на јавниот избор, каде развива различен пристап и тоа до степен кој може да се категоризира како посебен сититет во рамките на школата на јавен избор.

Како политекономист, Елинор Остром во своите истражувања користи научни методи кои се разликуваат од оние на повеќето економисти. Обично истражувањата на економистите започнуваат со поставување хипотеза и развој на теорија, која потоа подлежи на верификација. Наместо тоа, Елинор Остром започнува со истражување на постоечката реалност - собира информации преку теренски студии и потоа опстојно го анализира тој материјал. Нејзините истражувања извршиле големо влијание меѓу политиколозите и економистите.

Во своите истражувања Остром потенцира дека секоја заедница во реалниот свет има свои карактеристики и дека вистинските проблеми на заедниците обично се многу посложени од моделите коишто ги конструираат и опишуваат економистите. Таа во истражувањата дошла до заклучок дека постигнувањето ефикасност со помош на централно наметнати даноци или квоти често е неизводливо, затоа што централните власти погрешно ја разбираат локалната состојба и затоа што учесниците немаат мотив да ги откријат информациите потребни за да се постигне ефикасност. Проблемите од заедниците во реалниот свет коишто ги изучува Остром, обично вклучуваат повторени интеракции помеѓу релативно мал број играчи кои можат да развиваат суптилни институции за набљудување и спроведување на одреден степен на соработка. Во нејзината книга, *Управување со заедниците*, таа презентира детални опсервации на трајни институции за управување со заедничките ресурси и демонстрира како заедничкиот имот може успешно да се управува од здруженијата на оние кои го користат. Таа, исто така, покажува дека економската анализа на заедничките имоти е блиска и содејствува со формите на социјална организација. Остром низ своето работење се обидува да ги идентификува заедничките одлики на општествата и институциите што ја промовираат ефикасноста и опстанокот на институциите.

Истражувањето на Остром за предностите на локалната организација од мал обем над централизираните агенции се протега и пошироко од заедничките ресурси. На пример, таа во една од своите студии направила интересно истражување во кое го мери резултатот на локалните полициски сили повнимателно од вообичаеното. Врз основа на ова, таа заклучува дека тврдењето дека полициските сили уживаат економии од обем со специјализација не е оправдано. Таа открила дека локално контролираните полициски сили функционираат поефикасно отколку големите градски полициски сили.

Голем дел од работата на Остром може да се смета како одговор на повикот за проучување на светот на трансакциските трошоци. Таа покажува како малите организации пронаоѓаат начини за постигнување задоволителна ефикасност. Остром во една своја студија ги анализира различните форми

на права на делумна сопственост што може да се користат при употребата на заедничките ресурси. Таа го анализира пристапот (право да се влезе во одредена физичка област), повлекувањето (право да се извлечат единици на ресурси, како што се риба или вода), управувањето (право да се регулираат начините за употреба), исклучувањето (право да се исклучат другите од пристап или повлекување на ресурси) и отуѓувањето (право на продажба или закуп на правата за управување и исклучување).

Остром, при формулирањето и истражувањето на проблемите што се појавуваат во областа на управувањето (владеењето) со заедничките ресурси, ја користи, на соодветен и ефикасен начин, и теоријата на игри – посебно теоријата на повторени игри која се покажува како сосема адекватна и применлива при истражувањето на оваа материја. Во својата книга, *Разбирање на институционалниот диверзитет*, Остром ја нагласува важноста на нормите на заедницата како мотори за постигнување ефикасни социјални спогодби за заедничките ресурси. Таа сугерира дека колку луѓето имаат поразвиен капацитет да учат јазици, тие имаат и еволуиран капацитет да учат одредени видови на норми. Таа исто така истакнува дека содржината на нормите варира од култура до култура, исто како што е и со јазикот и оттука ја изучува и еволуцијата на стабилност на нормите.

Покрај проучувањето на институционални решенија за вообичаените проблеми, Остром го истражува политичкиот процес со кој се создадени новите институции за управување со новонастанатите проблеми кај заедничките ресурси. Остром исто така проучува ситуации во кои локално развиените институции за заедничка сопственост не успеале да испорачаат ефикасни исходи или целосно се распаднале. Во овие случаи, Остром тврди дека локалните институции, кои претходно управувале со распределба на ресурсите релативно ефикасно, пропаднале кога се соочиле со промена на технологијата и/или со контрапродуктивна интервенција на регулативите на националната власт кои не успеале да ја препознаат ефективност на локалното управување.

Во последните студии, Остром прави обиди за примена на лекциите научени од студиите за соработка во малите локални групи во проблемите од глобален обем, како што се глобалните климатски промени. На пример, таа тврди дека може да се постигне голем напредок во насока на намалување на глобалното загадување ако малите заедници се мобилизираат да дејствуваат во согласност со нивниот локален интерес. Остром посочува дека научените лекции за успешно управување со локалните заедници може да се прошират на договори помеѓу агентите кои се претставници на државите.

Остром и нејзините соработници собирале и систематизирале теренски студии извршени од автори кои проучувале стотици локални институции кои се занимаваат со проблеми на заедниците. Овие теренски студии ги спроведуваат историчари, социолози, антрополози, правници, географи и економисти. Таа паралелно со ова поле на истражување правела лабораториски експерименти за симулирани опкружувања за заедници сопственост. Остром ги поставува своите истражувања во контекст на разумни економски модели, но во најголем дел не ги развива толку темелно како што е тоа случај со економските науки.

Посебниот придонес на Елинор Остром поради кој ѝ е доделена *Нобеловата награда за економија* е лоциран во специфична област -- управување со заеднички имоти -- пасишта, шуми, рибен фонд, системи за наводнување и сл. Традиционалната економска теорија тврди дека имотите во заедничка сопственост се лошо управувани (феномен познат како „трагедија на заедниците“), бидејќи секој корисник настојува за себе да осигура поголема корист на штета на другите корисници. Затоа, во економската наука преовладува мислењето дека тие треба да бидат или приватизирани или регулирани од страна на државата (преку даноци, квоти и сл.). Но ваквите решенија, според Остром, се субоптимални и водат кон претерано искористување и деградирање на заедничките ресурси. Остром, низ опсежна теоретска и емпириска анализа (низ елаборација на голем број студии на случај во долг временски период, со експерименти и со користење на теоријата на игри) покажува дека во голем број случаи управувањето и владеењето со заедничките имоти од страна на самите корисници (еден вид на самоуправање) е ефикасно и дава оптимални резултати. Клучот на успехот, според неа, е во активната партиципација на корисниците во формулирањето на правила на владеење со имотот и нивното почитување и надгледување. Меѓу принципите на доброто управување со заедничките имоти (т.н. common-pool) таа посебно ги апострофира следниве: правилата мора јасно да дефинираат кој корисник за што е овластен; неопходен е ефикасен механизам за разрешување на конфликтите на лице место; обврските на секој корисник за одржување на имотот мора да кореспондираат со неговата корист од имотот. Интересен е и заклучокот на Остром според кој корисниците се подготвени да поднесат високи приватни трошоци за надгледување на почитување на правилата од страна на други лица -- аутсајдери. Бројните конкретни истражувања се силен аргумент за изнесените хипотези на Елинор Остром. Испитувајќи десетици аранжмани од реалниот свет, таа открила случаи на заедничка сопственост коишто функционираат зачудувачки добро. На пример, нејзините студии за риболов на јастог крај брегот на Меин во САД покажуваат дека самокреираните правила често пати може да бидат подобри, и подобро да се следат, отколку наметнатите. Накратко, тие покажале дека самоуправањето може да биде успешно.

Овде посебно ќе истакнеме дека, според истражувањата на Остром, ефикасното и одржливо управување со заедничките имоти се одвива без присуство на централно планирање. Остром се залага за дисперзирани центри на одлучување, наместо хиерархија од горе надолу, затоа што локалните актери имаат информации коишто групата за централно планирање не може да ги има. Нејзиниот скептицизам околу централното планирање се заснова, делумно, на тоа колку лошо работеле решенијата „од горе - надолу“ во сиромашните земји. Покрај тоа, институционалната разновидност овозможува натпревар меѓу идеи.

Голема заслуга на Остром е реафирмацијата и зголеменото влијание на поимите „самоорганизација“ и „самоуправа“ врз начинот на кој се конципираат економските и институционалните процеси - два поими клучни за теоријата унапредена од Остром. Во денешно време сè повеќе и повеќе се прифаќа сознанието дека самоорганизацијата, вклучувањето

на социјалните актери во процесот на генерирање на принципот „bottom-up“ и растечката улога на локалното знаење во генерирањето правила и институционални структури, се елементи од критично значење за решавање на проблемите при спроведувањето на политиките.

Кај дел од економистите постоеше изненаденост од изборот на подрачјето за коешто беше доделена Нобеловата награда за економија за 2009 година – логиката на функционирање на непазарните трансакции, т.е. на алтернативните механизми за алокација на ресурсите. Но, да не забораваме дека Наградата беше доделена во годината кога заврши Големата рецесија од 2007 до 2009 година. Ваквата одлука, според нашето мислење, носеше со себе, неколку релевантни пораки: пазарот е ефикасен механизам за алокација на ресурсите кон точките на нивната најпродуктивна употреба, но не е и семоќен; (2) пазарната парадигма, претераните процеси на дерегулација на економската активност и слабостите во владината регулација беа значајни причини за појава на длабоката и перзистентна рецесија - Големата рецесија од 2007 до 2009 година; (3) епизодите на типичен пазарен неуспех се јавувале порано, а ќе се јавуваат и во иднина. Затоа, не треба да се потцени и запостави и изучувањето на алтернативните механизми за алокација на ресурсите – фирмите, домаќинствата, здруженијата и сл.

-
- 1 “Elinor Ostrom”. *The Telegraph*. London. June 13, 2012. Retrieved April 15, 2015.
 - 2 The Royal Swedish Academy of Sciences “Scientific Background on the Severiges Riksbank Prize in Economics in Memory of Alfred Nobel 2009”.
 - 3 Leonard, Mike (December 6, 2009). “Nobel winner Elinor Ostrom is a gregarious teacher who loves to solve problems”. *The Herald-Times*. Bloomington, Indiana. Archived from the original on April 15, 2015. Retrieved April 15, 2015.
 - 4 McKay, Bonnie J.; Bennett, Joan (2014). *Biographical Memoir of Elinor Ostrom (1933–2012)* (PDF). National Academy of Sciences. Retrieved April 15, 2015.
 - 5 Woo, Elaine (June 13, 2012). “Elinor Ostrom dies at 78: first woman to win Nobel in economics”. *Los Angeles Times*. Retrieved April 15, 2015.
 - 6 Zagorski, Nick (2006). “Profile of Elinor Ostrom”. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 103 (51): 19221–19223.